

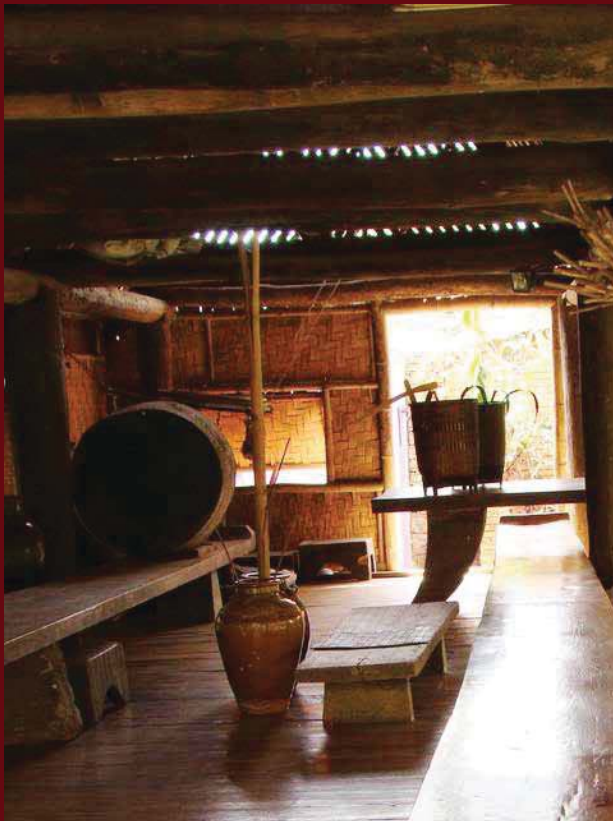
KỢ PAN CỦA NGƯỜI Ê ĐÊ

● VÂN MINH

Từ bao đời nay, các gia đình người Ê đê đều coi chiếc ghế dài (còn có tên gọi Kợ pan) ngoài giá trị trang trí còn là biểu tượng của sự giàu có, sung túc, là niềm tự hào của cả buôn làng. Ngôi nhà rông nào có chiếc Kợ pan sẽ được mọi người trọng vọng và phải là gia đình có kinh tế khá giả, có tấm lòng hào hiệp, hay giúp đỡ xung quanh mới được cộng đồng ủng hộ cho tổ chức lễ hội làm Kợ pan. Kợ pan là tài sản quý giá của gia đình nhưng một gia đình thì không thể làm nổi mà cần hợp sức của cả buôn lại mới có thể hoàn thành được. Để làm được một chiếc Kợ pan, từ lúc lựa chọn cây gỗ đến lúc hoàn tất chủ nhà và buôn làng phải trải qua nhiều nghi lễ cúng, tạo nên hội rước Kợ pan. Thời gian làm một Kợ pan khoảng từ 7-10 ngày. Trong thời gian này, chủ nhà phải lo trâu, heo, gà, rượu, gạo cho những người tham gia làm Kợ pan ăn uống...

Về hình thức, Kợ pan là một chiếc ghế mộc kích thước đồ sộ, gỗ nguyên khối dài từ 11m trở lên, rộng từ 65 - 85cm, cao 0,5m, hơi cong dài ở hai đầu tạo nên dáng vẻ vững chắc, mạnh mẽ. Do đồng bào Ê đê vẫn theo chế độ mẫu hệ nên gỗ tốt để làm Kợ pan phải được người phụ nữ trong gia đình chọn từ một loại cây rừng lâu năm, cao, to, thẳng, đã được thần linh chúng giám cho phép chặt từ rừng thiêng.

Vào rừng chặt gỗ cần chọn ngày đẹp, buôn làng yên ả. Dẫn đầu đoàn là chủ nhà cùng thầy cúng, tiếp đó là 7 người nam giới khỏe mạnh mang theo dao, búa, rìu, đi cuối là dân làng

và người nhà mang lương thực phục vụ. Đến chỗ cây lớn đã định, thầy cúng và chủ nhà phải chọn chiều cây đổ dọc theo dòng nước chảy rồi mới cho bỏ riu. Cây bị ngã xuống, chặt sạch cành lá sẽ được những người thợ dùng riu đeo sơ qua thành chiếc Kơ pan có hình chiếc thuyền, rồi mọi người sẽ chung tay khiêng về buôn, vừa đi vừa khua chiêng, múa hát. Đến đầu lối vào buôn, đám rước dừng lại để chủ nhà và thầy cúng phủ vải đỏ lên chiếc Kơ pan rồi mới đưa về đặt ở dưới gầm sàn nhà chủ. Các ngày sau đó, những người thợ khéo tay nhất buôn sẽ tham gia chạm khắc những đường nét hoa văn có tính biểu tượng truyền thống Ê đê lên chiếc Kơ pan và họ được chủ nhà nuôi cơm rượu.

Kơ pan hoàn thành, dân trong buôn tập trung đông đủ, sau khi được thầy cúng làm lễ đặt tên xác nhận chủ sở hữu sẽ được khiêng vào gian khách, đặt dọc vách phía Tây nhà và khi ấy lễ cầu Giàng chính thức diễn ra. Thầy cúng ngồi ở đầu Kơ pan, cầm chiếc que dài nhúng vào bát đồng đựng tiết lợn pha rượu và bôi dọc theo Kơ pan để yểm giữ tài sản cho chủ nhà. Khi việc cúng Giàng kết thúc cũng là lúc bà con ăn mừng chủ Kơ pan. Theo quan niệm cổ xưa, khi một gia đình làm được Kơ pan thì chủ nhà sẽ kiêng không làm gì trong 3 ngày sau lễ hoàn thành. Tuy nhiên ngày nay, hễ có gia đình người Ê đê nào “sấm” được Kơ pan, họ sẽ không thực hiện nhiều thủ tục kiêng kỵ như trước nhưng những bữa liên hoan chúc mừng vẫn diễn ra thâu đêm suốt sáng...

Già làng ở các buôn làng cửa đồng bào Ê đê vẫn thường bảo rằng, còn gì thích thú hơn sau những buổi lên nương rẫy trồng lúa, trồng bắp mệt nhọc, tối về lại tập trung bên bếp lửa bập bùng giữa ngôi nhà dài. Trên chiếc Kơ pan, mọi người trong gia đình, dòng họ cùng quây quần tấu lên những giai điệu cổng chiêng quen thuộc để tỏ lòng cùng với thần linh, buôn làng, giải trừ các ưu tư, lo lắng trong cuộc sống, cầu cho cái chân khỏe mạnh để lên rẫy trồng thật nhiều lúa, bắp, bẫy được con thú. Với người đàn ông Ê đê, Kơ pan còn là nơi để họ ngả lưng nghỉ ngơi mỗi khi đi làm rẫy về và chờ vợ con dọn bữa cơm chiều kết thúc một ngày làm việc vất vả.